

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-1\(99\)-10-14](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-1(99)-10-14)

УДК 17.022.1 (- 029. 7) : 316. 728

Миропольська Наталія Євгенівна,

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник
лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту
проблем виховання НАПН України, м. Київ, Україна,
nataliamyropolska@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-7469-5111>

ХУДОЖНІ ЦІННОСТІ В ЖИТТЄВОМУ ПРОСТОРІ СТАРШОКЛАСНИКІВ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

У статті виокремлюється постановка проблеми виховання особистісних художніх цінностей старшокласників на уроках «Мистецтво». Подано визначення художньої цінності, яке акцентує спонукальний складник цього феномену, який, у разі коректної методики проведення уроків, сфокусує увагу учнів на значущості панорамного, а не епізодичного бачення і знаходження власних, незапозичених слова, думки, дії.

Розроблено нові технологічні прийоми: іншомовна мистецька терміно-ідіоматична «інкрустація» уроків мистецтва, мистецтво літературного-художнього перекладу; діалог культур у «машині часу».

Розкрито три принципи змістової організації уроку мистецтва: кореляції традиційних методичних прийомів з інноваційними; організації учнівської творчості; «схвального резонансу» уроку, результатом яких є розуміння мистецького знаку в його загальному й контекстуальному значенні та суголосність позиції вчителя й учнів стосовно емоційних аспектів уроку.

Ключові слова: художні цінності, старшокласники, урок мистецтва, принципи, технологічні прийоми.

У періоди радикальних змін в суспільстві загострюється проблема цінностей, світ яких є багатоманітним. Він охоплює цінності матеріальні й духовні, соціальні й політичні, етичні й естетичні... Інколи цінності за значущістю поділяють на нижчі (матеріальні), визнаючи їх як життєво забезпечувальні і водночас вважаючи їх «утилітарною трясовиною», і вищі (духовні), які надають можливість піднятися до «вищих смислів життя» [1, с. 11].

Гармонійне поєднання особистісних тимчасових потреб з вічними – складне завдання процесу виховання.

Академік М. Ярмаченко дав таке формулювання цінностей: «Цінність – це позитивна чи негативна значущість об'єктів довкілля для людини, класу, групи, суспільства в цілому, що визначається не їхніми властивостями самими по собі, а їх залученням у сферу людської життєдіяльності, інтересів і потреб, соціальних відносин; критерій і способи оцінки цієї значущості вира-

жаються в моральних принципах, ідеалах, установках, цілях» [15, с. 484]. Тобто, на думку вченого, цінності належать до психічних об'єктів, джерелом яких слугують людські почуття, ставлення, інтереси тощо.

Прекрасне і потворне, піднесене і низьке, добро і зло не існують самі собою. Вони є оцінкою людиною певних предметів, явищ, вчинків. Предмет набуває аксіологічної значущості тільки тоді, коли суб'єкт виявляє до нього схильність, надає йому перевагу. Цю думку акцентував і Б. Рассел: «Тільки суб'єктивні добра – чеснота або задоволення... – тривкі, і тому мудрій людині слід цінувати єдино їх» [16, с. 205].

Прихильники об'єктивістського погляду на зміст цінності вважають, що цінності – об'єктивні, і «на основі того, що люди цінують, не можна обґрунтувати, що ж варте поцінування» [18, с. 707–708]. Проблема об'єктивістської концепції цінностей досліджували В. Дільтей, Ф. Адлер, О. Шпенглер та ін., підкреслюючи самовідчуження особистості в продуктах культури, які є самоцінними.

Існує чимало інших вимірів цінностей, напр. індивідуальні, групові або вселюдські, до яких відносимо цінності добра, свободи, істини; національні – незалежність, патріотизм...; духовні, що втілюють високий смисловий етичний імператив; цінності як культурні традиції, звичаї, усталені норми, завдяки чому забезпечується зв'язок з минулим тощо, звичайно, у разі їхньої здатності передати «вогонь» та духовну енергію, а не попіл цих традицій. Тому можна вважати, що цінності є *реальним життєвим простором*, який вміщує багато вимірів, і всі вони стосуються життя, запитів і надій людини.

Художні цінності – це твори мистецтва, які витримали перевірку часом і запрограмовані на різні обставини і часи, те, що бездоганно і вічно. Хоч скільки домальовували Джоконді вуса, Леонардо да Вінчі – недосяжний; хоч у що перетворювали Гамлета, а він живий. Ці безграничність і безсмертя – найнадійніше і найточніше мірило справжнього мистецтва, найочевидніший вияв його чарівного впливу на людину. Отже, *художні цінності* – не в мину-

лому, не зникають, змінюються тільки акценти. Вони набувають **актуалізації** завдяки конотації, яка акцентує новий, відповідний певному часу та простору, смисл. Цим явищем нечасто користуються у школі, особливо коли знайомлять із творами мистецтва, здебільшого представляючи їх як ретротвори. Такий однобічний вимір творчості ізолює мистецтво від сьогоднішніх учнів, залишаючи твори і учнів поза взаємної прихильності, нехтуючи тим, що для певної групи людей художні цінності можуть стати особистісними регулятивами, оскільки «містять у собі спонукальний складник» [18, с. 109], а отже, здатні допомогти обрати власний образ на етичній основі, водночас збагнувши нескінченність і багатовимірність людини. Саме в такий спосіб художні цінності стають *особистісним буттям*, допомагаючи індивідуальному репрезентуванню молодой людини, аби не «стати цеглинкою серед мільйонів абсолютно схожих на неї цеглинок» і виконати певне завдання від «багатьох предків, від свого народу, своєї мови, призначене тільки персонально окремій людині, яка має прожити своє, а не чуже життя, бути вірним своїй суті» [3, с. 179–181]. Людина, яка має особистісний світогляд, самостійність, критичність і творчий характер, недоступна для маніпуляцій і долає стереотипи середовища.

Звичайно, не існує єдиної методики залучення учнів до художньої цінності як ефективного стимулювання їхніх емоційно-почуттєвої та розумової сфер, але існує «техніка емоційного підсилення у вихованні особистості», яку автор цієї ідеї І. Бех визначає як «використання засобів підвищення сили певної емоції, щоб вона перетворилася у смислороджувальну функцію тієї чи іншої духовної цінності як спонуки до дії» [1, с. 82].

Мистецтво – найлюдяніша форма спілкування і залучення до вершин людського духу. І тому нудьга, відсутність інтересу на уроці, на яку часто-густо жаліються учні, і «холодний» стиль викладу окремих тем підручника та ігнорування почуттєвої сфери учнів, що відмічають опитані вчителі, ведуть до профанації цього навчального предмета, скерованого передусім на народ-

ження творця, а не на споживача. А ще давні греки казали, що неприпустимо вчити людину фундаментальних наук поза духовного фундаменту.

Мета статті – виокремити особистісно-регулятивну роль художніх цінностей у процесі викладання навчального предмета «Мистецтво» в старшій школі за рахунок розроблених технологічних прийомів, приклади яких висвітлено нижче.

Освітня галузь «Мистецтво», що передбачає сприяння накопиченню мистецько-естетичного досвіду в сферах класичного й сучасного мистецтва; розвиток емоційно-образного типу мислення; локальну, національну, європейську культурну самоідентифікацію та усвідомлену повагу до світових цінностей, повинна допомогти реалізації і компенсаторної функції мистецтва, спрямованої на психічне оздоровлення молодой людини, а головне – знаходженню учнями власних, незапозичених слова, думки, дії. Не ставати за всіма «в чергу», а знаходити свої сюжети, думки, слова. І тоді завдяки предмету «Мистецтво» ми розвинемо **панорамне**, а не тільки «точкове» епізодичне бачення учнів.

Успіх освітньо-виховного процесу, зорієнтованого на суб'єктність навчального спілкування, залежить від здатності педагогів застосовувати стратегії ефективного і продуктивного розгортання уроків мистецтва в галузі мистецької освіти. Тому серед нових, запропонованих нами **домінантно-технологічних прийомів**, які, на нашу думку, допоможуть прилучитися до художніх цінностей світу, розширивши пізнання учнями нескінченної багатомірності навколишнього, такі:

І. Іншомовна мистецька терміно-ідіоматична «інкрустація» уроків. Будучи раціональним досягненням цінностей і джерелом інформації, яке забезпечує процес пізнання *фіксованих одиниць мови*, оперування термінами в галузі мистецтва допоможе культурній орієнтації учня, його здатності спілкуватися і рідною, і іноземною мовами, не поводитись «асиметрично» в певних ситуаціях, що свідчитиме про мовну вихованість і сприятиме подальшому розвитку чуття мови.

З термінами досить легко працювати, оскільки вони тлумачаться однозначно, є стилістично нейтральними та водночас існують у різних мовах. Звертаємо увагу учнів на те, що іншомовні мистецькі терміни домінують у тих галузях мистецтва, де народилися саме ці галузі. Так, терміни, що стосуються драматичного мистецтва, – грецького походження; мистецтва балету – французькі; оперного мистецтва – італійські.

Обізнаність із найрозповсюдженішими термінами продемонструє культурну грамотність молодой людини й водночас побічно слугуватиме реалізації першої з основних вимог навчання іноземної мови, висунутих видатним англійським методистом Майком Уестом про те, що «учні мають із самого початку вивчення мови відчувати насолоду і почуття реальних досягнень у процесі її засвоєння» [10, с. 199].

Цікавий факт: довідковий жанр у галузі театрального мистецтва започаткований у 1754 р. виданням «Кишенькового театального словника» Антуана де Лері. І хоч відтоді минуло два з половиною століття, а терміни першого словника – живі. О. Клековкін відмічає, що в загальному словнику світового театру налічуються понад 30 тис. термінів і понять [7, с. 23]. І «кожен термін – це кут зору, виокремлення з усього розмаїття театального життя вузького аспекту» [7, с. 24].

Подвійно фокусуючи увагу учнів на терміні та його змісті, ми формалізуємо мову лексичних одиниць, сприяючи становленню та впорядкуванню правильного вживання термінів у писемній та усній мові, вироблюємо коректну поведінку людини, володіння нею мовним етикетом. А головне, що мистецький термін – ще один крок назустріч мистецтву. Тому його презентація на уроці має доволі м'яко і цікаво прослідковуватись у навчальному процесі. Наприклад, вивчаючи тему «**Художні дива Китаю**» [8, с. 33], учні мимохідь знайомляться з терміном «**бісквітна порцеляна**». Учитель має пояснити, що цим терміном позначають двічі обпечену в печі неглазуровану порцеляну (частина слова **бі** походить від латини, де **бі** означає двічі). Для простішого запам'ятовування змісту цього терміну на

інтердошчі чи комп'ютері поруч із зразками бісквітної порцеляни розмістити фото легкого цукрового печива, яке всі добре знають під назвою «бісквітне печиво». Ще краще на початку уроку пригостити учнів цими кондитерськими виробами і пояснити, що вони випікаються, як і порцеляна, теж **двічі** з великою кількістю цукру.

Учням потрібно дати можливість зрозуміти вживання деяких популярних **ідіом** – стійких неподільних зворотів мови, що передають єдине поняття, значення якого не відповідає значенням окремих його складових елементів; цілісних структур, утворених зливанням двох або більше мовних знаків. Ці специфічні одиниці мови характеризуються постійним лексичним складом, граматичною будовою і **відомим носіям даної мови** значенням, яке не можна вивести із значень складових компонентів, фразеологізмів. **Це значення має історичну усталену норму вживання.** І тому знання найвідоміших ідіом – це не просто мовна поведінка людини, а свідчення її освіченості. Адже, частіш за все, ідіоми потребують розуміння культурно-історичного тла або знання історії їх походження. Тоді може відбуватися розмова «однією мовою» поза будь-якими інтерпретаціями.

До теми *«Мистецтво Італії: творчий злет людства»* [8, с. 66–72] у «пролозі» уроку важливо нагадати учням, що до епохи Відродження, яка стала чинником свободи духу, був період Середньовіччя, що охоплював майже тисячоліття (V–XV ст.), коли панувала церква і недовіра зовнішній красі, а основним духовним смыслом віруючого був аскетизм і молитва, що проповідували ченці. Саме чернецтво породило знаменитий фразеологізм латиною *«Memento mori!»*, що означає «Пам'ятай про смерть!». Так вітали італійські ченці-аскети один одного, нагадуючи, що всі ми смертні і людям необхідно зосередитись тільки на своєму внутрішньому стані.

Для того, щоб учні точно запам'ятали цей вираз, звертаємо увагу на фонетичну ясність мовлення, аби не згульгаризувати мову, і, зокрема, цю ідіому, як це подано у знаменитій комедії Л. Гайдая «Кавказька полонянка», де

«Memento mori!» у жартівливій формі подана перекладом «Моментально в море!» (продемонструвати учням цей епізод із фільму).

Для емоційного підсилення пропонуємо напередодні уроку підготувати театралізовану сценку вітань «ченців» один одного, звернувши увагу на їхню ходу, поставу, вираз обличчя в процесі вітання (швидке самостійне виготовлення вбрання ченців описано у книжці Ш. Джексона «Костюм для сцени» [5, с. 37], де є викрійка чернецької сутани з каптуром із щільної тканини, напр. мішковини або махровий).

Очікуваний результат представлено технологічного прийому – учні розуміють значення мовного мистецького етикету, його смислове навантаження, легко запам'ятовують ці мовні одиниці, адже працюємо з ними не просто для надання додаткових відомостей, а як з інформацією, що має смисл, який у разі екзистенціального переживання, пропущення крізь духовні і душевні глибини особистості, перейде у знання. А, «стаючи знанням, інформація неминуче пробуджує в особистості творчий імпульс, який змінює буття» [19, с. 188].

II. Другий домінантно-технологічний прийом – мистецтво літературно-художнього перекладу (у нашому випадку це стосується розділів підручника, пов'язаних із світовим театром і світовою драматургією, поезією).

Учні мають розуміти, що художній переклад – це діяльність «на стику» не тільки різних мов, а й різних культур, різних звичаїв і різних знань. Перекладач передусім «є посередником між різними культурами, різними рівнями знань, нарешті, різними характерами і темпераментами» [12, с. 103].

Раніше ми наводили приклади того, як можна плідно працювати з п'єсою Б. Шоу «Пігмаліон» в оригіналі та перекладах українською та російською мовами [13, с. 44–48], або знайомити учнів із творчістю видатного українського перекладача Бориса Тена [14, с. 75–77].

Відомий поліглот і перекладач класиків світової літератури і філософії Борис Тен дав нашим сучасникам можливість поринути у світ давньогрецької драми та трагедії (учні восьмих класів вивчають давньогрецькі трагедії «Про-

метей прикутий» Есхіла й «Антігона» Софокла за програмою зарубіжної літератури в його перекладах). Пропонуємо більш активне занурення в атмосферу Еллади завдяки залученню учнів до інсценізації уривків або монологів із цих творів уже в старшій школі (важливим фактором розуміння і душевного прийняття цих творів є власний вибір учнів форми участі в інсценізаціях).

Вважаємо необхідним познайомити учнів з постаттю видатного українського перекладача Миколи Лукаша (1918–1988) – поліглота, який володів 20 (за іншими даними 22) мовами, а перекладав так, що його визнано одним із небагатьох у світі володарів абсолютного лінгвістичного слуху готових до «відтворення найдовершеніших європейських зразків» [4, с. 526].

«Лукаш – це явище надзвичайне, такого геніального перекладача, як він, важко уявити собі когось другого, він єдиний у нас, це феноменальний перекладач... Його переклади докорінно змінили не лише перекладацтво України, але всю літературу, бо потім всі українські письменники почнуть писати інакше» [6, с. 209].

Розділ *«Мистецькі подорожі країнами Європи»* [8] розпочинається текстом «Ода радості» Ф. Шиллера у його перекладі, що через звучання, через образи робить вірш співзвучним фонетиці української мови і таким чином «вписує» в наш культурний контекст.

Вміння поставити саме те слово і саме на тому місці – невід'ємна прикмета хорошого стилю, в ній таїться характеристика не «безликої і безязкої людини», – писав М. Лукаш [11, с. 376].

Очікуваний результат цього прийому – розуміння значущості володіння рідною та іноземною мовами, збагачення лексики, спроба уникання банальних фраз і словосполучень у власній мові, що має виявитися у запропонованій бесіді на тему: «Як ви розумієте відому тезу перекладачів-професіоналів: **«Переклад починається там, де закінчується словник?»** (Підказка – сфера фіксації мови завжди не встигає за сферою її вживання; розходження між нормативом і розмовним стилем; роль контексту; нечітке розмежування загальної лексики тощо).

III. Третій домінантно-технологічний прийом – діалог культур у «машині часу» як фундаментальна потреба людської спільноти, що дозволяє уникнути одномірності суджень, інтерпретувати думки, посилювати їх, обмірковувати, вступати в суперечки тощо.

Український філософ Н. Хамітов виокремлює три можливі стратегії розвитку діалогу культур: 1. Домінанта однієї культури над іншою, напр. взаємодія греків і римлян у кордонах Античності; 2. Розчинення меж своєрідності культур, синтезування в нову культуру поза збереженням унікальності цих культур, напр. США; 3. Синтезування із збереженням унікальності цих культур, що сприяє розвитку усіх поспіль культур (напр. проєкт єдиної Європи) [19, с. 110–111].

Існує і концепція, розроблена В. Біблером [2], яка базується на припущенні, що культури всіх віків є культурами в тій мірі, в якій вони вступають у діалог. Ідея діалогу культур передбачає обов'язкове існування своєрідного «нічийного поля», через яке йде переклик культур. Одна культура завжди відокремлена від іншої культури цією порожнечою, завдяки якій, власне, і відбувається діалог культур. Більше того – культура сама формує і поглинає цю порожнечу.

Особливу роль діалогу В. Біблер акцентує в ХХ ст., який зсунув усі попередні культурні перипетії і повернув культурам минулого здатність ставити запитання, знову уточнювати свої відповіді, бути актуальними смислами сучасного життя. Діалог культур споконвічний, тільки в діалозі індивід виходить у горизонт особистості, а цивілізація – у горизонт культури; тільки в діалозі кожна історична епоха є живою культурою, а не «зіркою, що згасла», і саме в культурі людина створює свій образ (образ життя, образ діяльності тощо).

Це може бути діалог між митцями [14, с. 72–74, с. 117] або діалог віків, який продемонструємо на прикладі теми підручника *«Мистецтво відкриття на краю Європи»* [8, с. 100–104]. Одним із завдань цього розділу підручника є знайомство з театральним мистецтвом Бельгії, де ми радимо прочитати коротку п'єсу М. Метерлінка «Сліпі», створеної

в дусі руху символізму. Саме прочитати, оскільки драматург стверджував, що іноді прочитання тексту може бути ближче до твору, чим перегляд його сценічної постановки [17, с. 143].

Додатково до методичного матеріалу, поданого нами на с. 56–57 книжки «Мистецтво. Методичні поради» [14], радимо привернути увагу учнів до відомої картини співвітчизника драматурга, художника Пітера Брейгеля Старшого «Сліпий веде незрячого», створеної у 1568 р., де в трагічних образах художник висловив своє ставлення до життя народу (іл.). Відомо, що часто назви своїх картин митець брав із притч або поговірок і в алегоричній формі втілював глибокі роздуми про долю країни і народу.

Сюжет картини заснований на біблійній притчі про сліпих «Матв.15:14»: «Якщо сліпий веде сліпого, то обидва вони впадуть у яму».

Можливо, в п'єсі М. Метерлінка той же брейгелівський ліс, і це вже було в минулому, воно існувало, і тоді діалог віків передбачає не лише розуміння «тих чи інших предметів світу, а й осягнення зв'язків між ними» [9, с. 319]. Тому акцентуємо увагу учнів на тому, що людина живе вже в іншому середовищі, в іншій системі оцінок і стосунків, але її життєвий простір може виявитися непередбачувано однаковим. І час лінійний завдяки мистецтву стає дискретним, переривчастим, допомагаючи учням подорожувати по віках (підкреслимо, що й підручник «Мистецтво» [8] базується на авторській концепції мистецької подорожі по країнах, яка має спрямувати старшокласників на нове осмислення певних явищ і фактів).

Очікуваний результат. Якщо діалог цих двох творів, часова дистанція між якими майже триста років, подати в такий спосіб, то можна буде виявити ціннісно-смісловий момент їхнього своєрідного «сусідства», спрямований на накопичення і поглиблення учнями знань і уявлень про відкритість і цілісність світу.

Подані прийоми ґрунтуються на **принципах:**

- **кореляції традиційних методичних прийомів з інноваційними**, що обумовлює їхнє співіснування як єдиного цілого;

- **організації учнівської творчості**, що розкриває художньо-естетичне мислення школярів, спонукає до активної діяльності, завдяки чому учень розуміє, пізнає і сприймає мистецький знак у його загальному й контекстуальному значенні;

- **«схвального резонансу» уроку**, що відповідає латинському значенню слова *resono* – *звучу у відповідь, відгукуюсь*, і передбачає суголосну, а не асинхронну поведінку вчителя й учнів відносно змістовно-емоційних аспектів окремих ситуацій уроку.

Запропонована технологія представляє нові ракурси та акценти приєднання учнів до культурних традиційних та інноваційних **практик** спілкування і регулювання взаємовідносин із наявним буттям. Назвемо це *транскультурним засобом включення мистецьких цінностей у контекст життя учнів*, що розвиває пізнавальну позицію дитини та виховує навички доречної емоційної поведінки в суспільстві.

Предметом наступних досліджень має стати такий механізм розробки і «запуску» мистецьких цінностей в життєвий простір школярів, що налаштовуватиме на позитивну валентність уроку мистецтва, викликати почуття подиву і наснаги, а не занурюватиме в пучину байдужості.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

- Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей. Київ – Чернівці : Букрек, 2018. 296 с.
- Біблер В. С. На гранях логіки культури. Москва : Русское феноменологическое общество, 1997. 440 с.
- Гессе Герман. Письма к друзьям. Литературная учеба. 1990. Книга 3. С. 177–189.
- Гете Й. В. Фауст. Київ : Видавництво Жуланського, 2013. 629 с.
- Джексон Шейла. Костюм для сцени. Москва : Искусство, 1984. 143 с.
- Жолдак Богдан. Під зіркою Лукаша. Київ : Дух і літера, 2018. 320 с.
- Клековкін Олександр. Світ театру: історія впорядкування. Науковий вісник КНУТКТ ім. І. К. Капенка-Карого. Київ. 2009. Вип. 4–5. С. 10–27.
- Комаровська О. А., Миропольська Н. Є., Ничкало С. А., Руденко І. В. Мистецтво (10–11 класи). Харків : Ранок. 2018. 192 с.
- Крилова Світлана. Краса людини в життєвих практиках. Київ : КНТ, 2019. 120 с.
- Методика преподавания иностранных языков. Общий курс. Москва : Восток-Запад, 2008. 253 с.

11. Микола Лукаш: Моцарт українського перекладу. Вінниця: Нова Книга, 2019. 485 с.

12. Мирам Г. Практический перевод. Киев: Ника Центр, 2005. 186 с.

13. Миропольська Н. Є. Від театральних уподобань до «симфонічної особистості». *Мистецтво та освіта*. 2017, № 3. С. 44–48.

14. Мистецтво. Матеріали до занять. Київ: ТОВ «Видавнична група «Шкільний світ». 2019. 120 с.

15. Педагогічний словник. Київ: Педагогічна думка, 2001. 516 с.

16. Рассел Бертран. Історія західної філософії. Київ: Основи, 1995. 759 с.

17. Театр – простір – тіло – діалог. Харьков: Гуманитарний центр, 2017. 312 с.

18. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. 744 с.

19. Хамитов Н., Крылова С., Розова Т. и др. Философская антропология: словарь. Киев: КНТ, 2017. 472 с.

References:

1. Bekh, I. D. (2018). Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosti [Personality on the way to spiritual values]. Kyiv – Chernivtsi: Bukrek.

2. Bibler, V. S. (1997). Na graniakh logiki kultury [On the side of the logic of culture]. Moscow: Russkoe fenomenologicheskoe obshchestvo.

3. Hesse, H. (1990). Pisma k друзям. Literaturnaia ucheba: Vol. 3 [Letters to friends. Literary studies].

4. Goethe J. (2013). Faust [Faust]. Kyiv: Vydavnytstvo Zhupanskoho.

5. Jackson, Sh. (1984). Kostium dlia stseny [Costume for the stage]. Moscow: Iskusstvo.

6. Zholdak, B. (2018). Pid zirkoiu Lukasha [Under the star of Lukash]. Kyiv: Dukh i litera,

7. Klekovkin, O. (2009). Svit teatru: istoriia vporiadkuvannia [The world of theater: the history of order]. Naukovyi visnyk KNUTKT im. I. K. Kapenka-Karoho, 4–5, 10–27.

8. Komarovska, O. A., Myropolska N. Ye., Nychkalo, S. A., Rudenko, I. V. (2018). Mystetstvo (10–11 klasy) [Art (grades 10–11)]. Kharkiv: Ranok.

9. Krylova, S. (2019). Krasa liudyny v zhyttievkykh praktikakh [Human beauty in life practices]. Kyiv: KNT.

10. Metodika prepodavania inostrannykh yazykov. Obshchyi kurs [Methods of teaching foreign languages. General course]. (2008). Moscow: Vostok-Zapad.

11. Mykola Lukash: Motsart ukrainskoho perekladu [Mykola Lukash: Mozart's Ukrainian translation] (2019). Vinnytsia: Nova Knyha,

12. Miram, G. (2005). Prakticheskii perevod [Practical translation]. Kyiv: Nika Tsentr.

13. Myropolska N. Ye. (2017). Vid teatralnykh upodoban do "symfoniinoi osobystosti" [From theatrical preferences to "symphonic personality"]. *Mystetstvo ta osvita*, 3, 44–48.

14. Mystetstvo. Materialy do zaniat [Art. Materials for classes]. (2019). Kyiv: TOV "Vydavnycha hrupa "Shkilnyi svit".

15. Pedahohichnyi slovnyk [Pedagogical dictionary]. (2001). Kyiv: Pedahohichna dumka, 516 s.

16. Rassel, B. (1995). Istoriia zakhidnoi filosofii [History of Western philosophy]. Kyiv: Osnovy.

17. Teatr – prostranstvo – telo – dialog [Theatre – space – body – dialogue]. (2017). Kharkov: Gumanitarnyi tsentr.

18. Filosofsnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical encyclopaedic dictionary]. (2002). Kyiv: Abrys.

19. Khamytov, N., Krylova, & S., Rozova, T. (2017). Filosofskaia antropohiia: slovar. Kyiv: KNT.

Myropolska N.E. Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of Laboratory of Aesthetic Education and Artistic Education of the Institute of Problems of Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, nataliamyropolska@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-7469-5111>

Artistic values in the vital area of senior pupils: to the raising of the problem.

The article picks out the raising of the problem of the education of senior pupils' personal artistic values. The determination of artistic values which accents motive component of this phenomenon which in the case of correct methods of lesson's conducting will focus pupils' attention on the importance of panorama but not episode seeing and finding their on not loaned word, thought, actions has been given.

Among dominant new technological modes we represent: foreign borrowed artistic term – idiomatic «incrustation» of the lesson. The possibility of cognition of the fixed units in the sphere of art will help cultural orientation of a pupil, his ability to associate both native and foreign languages, to understand colloquial etiquette and to remember them easily.

The second mode: the art of literary - artistic translation (in our case it concerns sections of the textbook connected with world theatre and world dramatic composition, poetry). The pupils must understand that artistic translation is a mediator among different cultures, different characters and temperaments. The examples of the creativeness of two outstanding Ukrainian translators B.Ten and M.Lukash have been given.

The third mode – dialogue of cultures in the «car of time». The examples of such dialogues have been demonstrated in the article.

These modes promote both cognitive position of young person and skills of expressive behavior in the society.

The principles of content organization of the lesson have been exposed: correlation of traditional methodic modes with innovational

which cause their coexistence as the united whole; the organization of pupils' creativeness which exposes artistic – aesthetical thinking urged on activeness owing to which a pupil understands, gets to know and persives artistic sign in its common and contextual meaning; «favorable resonance» of the lesson that corresponds with the Latin meaning of the word resono – resound in answer, to echo and foresees consonant but not asynchronic behavior concerning emotional aspects of definite situations at the lessons, in other words conducting lively but not cold lesson.

Key words: artistic values, senior pupils, a lesson of art, principles, technological modes.

Стаття надійшла до редакції 09.11.2020 р

У статті деталізовано поняття візуального моделювання уроку музичного мистецтва як представлення його структури і складових (тема, надзавдання, види музичної діяльності) в наочній (графічній, знаково-символічній) формі. Візуальні моделі уроків музичного мистецтва виокремлено у форми-структури (музично-педагогічна партитура, опорна схема, ментальна карта) і форми-послідовності (план-ланцюжок, «стрічка часу»). Наведено приклади візуальних моделей уроку музичного мистецтва в 3 класі з теми «Фрески Софії Київської» (за підручником І. Стеценко, Г. Остапенко).

Ключові слова: візуалізація, візуальне моделювання, візуальні форми, урок музичного мистецтва, види музичної діяльності.

*Підготовка до уроку може перетворитися на захопливу творчість.
Л. Масол*

Сучасна епоха інформаційних технологій неухильно збільшує обсяг інформації. Цей інформаційний потік породжує явище «переповнення пам'яті», що призводить до ослаблення її можливостей і водночас здатності швидко відновлювати отримані раніше знання. Постає питання зміни характеру представлення ін-